

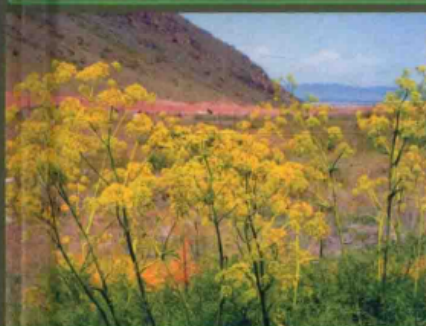
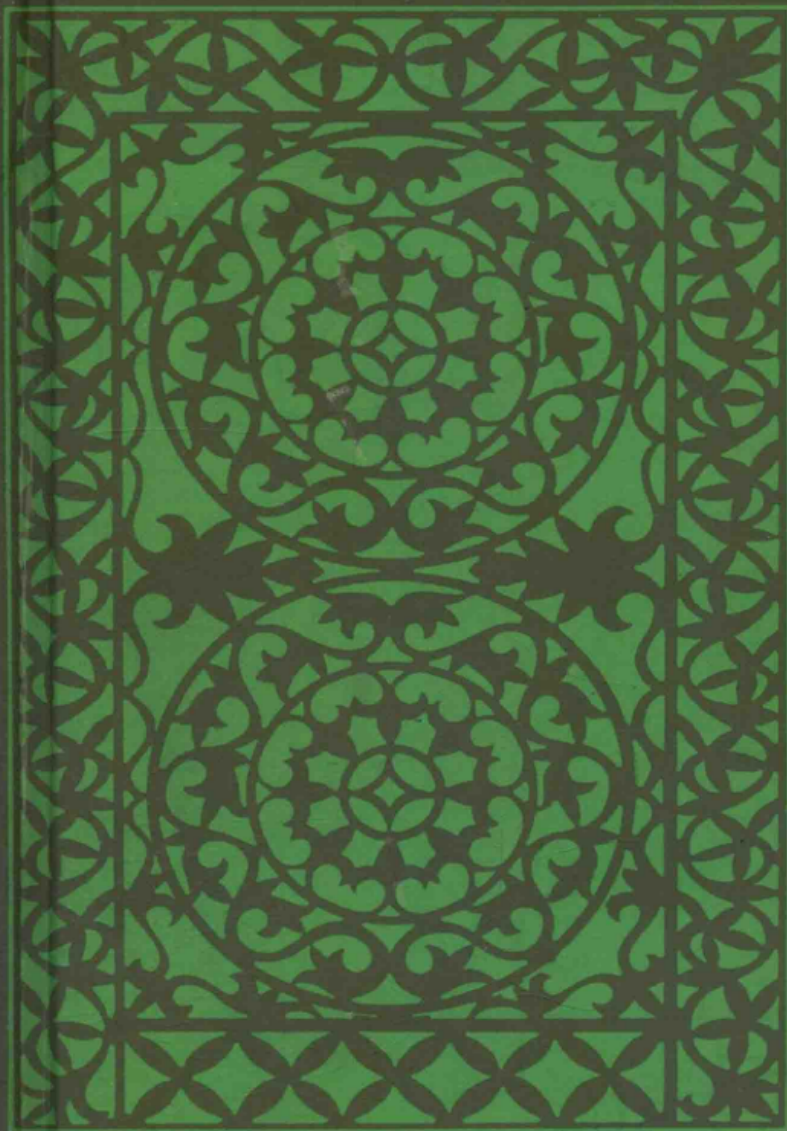
قازاق دارىگەرلىك شەجرەسى

1 - بۆلۈم

哈萨克药志

第一册

王仁 主編 باس قۇراستىرۋشى ۋالك رىن

新疆科学技术出版社
شىنجاڭ ئىلىم - تەخنىكا باسپاسى

哈萨克药志

قازاق دارىگەرلىك شەجىرەسى

王仁 主编

第一册

新疆科学技术出版社
شىنجاڭ غىلىم - تەخنىكا نەشىياتى

قازاق دارىگەرلىك شەجىرەسى

1 - ۋىلەم

哈萨克药志

第一册

ISBN 978-7-80727-949-5

9 787807 279495 >

定价: 98.00 元

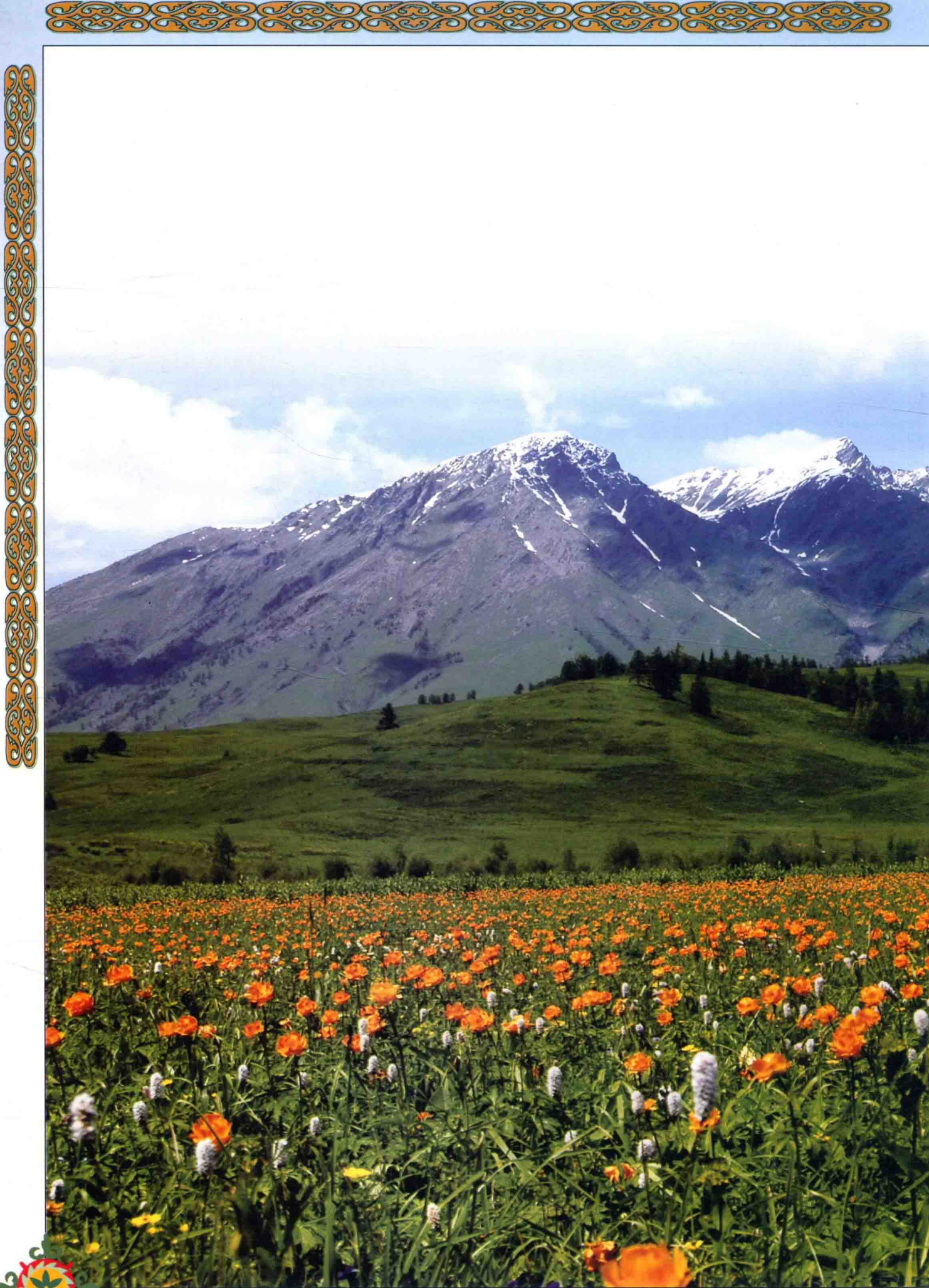
哈萨克药志

قازاق دارىگەرلىك شەجرەسى

王仁 主编

第一册

新疆科学技术出版社
شىنجاڭ غىلىم - تەخنىكا نەشىياتى

天涯何处无芳草，
天生百草医养人。
有识百草能治病，
无识死于药草林。

كەڭ دۇنيە كەندە ەتپەگەن نەسبەدەن،
بىزىدەق جەپ ادامزات ۇسىپ ونگەن.
بىلگەندەرى شىپا تاپسا بۇل عالامنان،
بىلمەگەندەر جاز كۇنى ۇسىپ ولگەن.

《哈萨克药志》编委会

主 编 王 仁
副 主 编 库丽夏西·马尼
编写人员 木斯林·苏克尔拜 贾地·达拿依 阿尔根别克·艾尼瓦尔
叶尔江·达哈尔 马尔江·马迪提汗 库拉西汗·阿德力别克
阿依肯·莫力大肯 阿斯哈尔·哈布都拉提 杨 宁
努尔加瓦尔·斯兰别克 阿斯亚·白山拜
主 译 阿依肯·莫力大肯
翻译人员 库丽夏西·马尼 阿斯哈尔·哈布都拉提 王 仁
摄 影 王 仁 阿依肯·莫力大肯

«قازاق دارىگەرلىك شەجرەسى» قۇراستىرۋالغۇسى

باس قۇراستىرۋىشى: ۋالڭ رىن
ورىنباسار باس قۇراستىرۋىشى: كۈلشاش مانەي قىزى
قۇراستىرۋعا قاتنىسقاڭدار: مۇسىلىم سۇگىرباي ۋلى، جادى داناي ۋلى، ارەند-
بەك انۋار ۋلى، ەرجان تاقار ۋلى، مارجان مادەتقان قىزى، كۈلشاقان قادىلبەك قىزى،
ايقىن مولداقان ۋلى، اسقار قابىدۋاپ ۋلى، يالڭ نىڭ، نۇرجاۋار سىلامبەك قىزى،
اسيا بەيسەنباي قىزى
باس اۋدارۋىشى: ايقىن مولداقان ۋلى
اۋدارعاندار: كۈلشاش مانەي قىزى، اسقار قابىدۋاپ ۋلى، ۋالڭ رىن
سۈرەتتىن تارتقاندار: ۋالڭ رىن، ايقىن مولداقان ۋلى

主编简介

王仁，蒙古族，中医主任医师，毕业于北京中医药大学。毕业后分配在新疆维吾尔自治区阿勒泰市人民医院工作，后调入阿勒泰地区哈萨克医医院进行医疗、研究和行政管理工作，长期以来致力于中医药、哈萨克民族传统医药的研究、普及和传承。擅长区域性传统药用植物的应用，合著有《哈萨克医药》、《哈萨克医药诊治研究与临床应用》等著作，被聘为自治区非物质文化遗产保护工作专家委员会委员，阿勒泰地区第三届专家顾问团顾问，获得 2007 年国家民族事务委员会和国家中医药管理局“全国民族医药工作先进个人”奖。

باس قۇراستىرۇشنىڭ قىسقا تارىخى

ۋاڭ رىن، موڭغۇل، جۇڭگوشا ەمشىلىك اعا شىپاگەر، بەيجياڭ جۇڭگوشا ەمشىلىك داشۆەسن بىتىرگەن، مەكتەپ بىتىرگەن سوڭ شىنجياڭ ۇيغۇر اۆتونوميالى رايونى التاي قالالىق شىپاھاناسىندا قىزمەت سىتەگەن، كەيىن التاي ايماقتىق قازاق دارىگەرلىك شىپاھاناسىنا اۋىسىپ، ەمدەۋ، زەرتتەۋ جانە اكەمشىلىك باسقارۋ قىزمەتمەن اينالىسقان، جۇڭگوشا ەمشىلىك، قازاق ۇلتىنىڭ ەداستۇرلى دارىگەرلىك دارىشىلىگىن زەرتتەۋ، جال-پىلاستىرۋ جانە جالعاسىم تابۇنا كۇش شىعارعان، ۇڭىرلىك سىپاتتالى ەداستۇرلى دارد-لىك وسىمدىكتەردى قولدانۇعا شەبەر، «قازاق دارىشىلىگى»، «قازاق دارىگەرلىك ەمشىلى-گىن زەرتتەۋ جانە كلىنىكا ەداستۇرلى» اتتى ەڭبەكتەرى بار. اۆتونوميالى رايوندىق بەيزات-تىق مادەنىي مۇرا قىزمەت گرۇپپاسى ماماندار كومىتەتىنىڭ مۇشەسى، التاي ايماقتىق ۇششىنى كەزەكتى اقىلىشى ماماندار ۇيرەمسىنىڭ اقىلىشى. 2007 - جىلى مەملەكەت-تىك ۇلتتىق سىتەر كومىتەتى مەن مەملەكەتتىك جۇڭگوشا دارىگەرلىك مەكەمەسى جالەنن «بۇكىل مەملەكەتتىك ۇلتتىق دارىگەرلىك العاباسار قىزمەتكەر» سىلىمىن ەنشىلەگەن.

前 言

哈萨克民族自古以来就在广袤的大草原上繁衍生息，在特定的地理自然环境和社会生产实践活动中，他们逐步形成和发展了包括传统习俗、文学艺术和民族医药等独具特色的民族文化。哈萨克民族医药作为哈萨克民族文化的重要组成部分，也在长期积累和实践中逐步形成和发展，对于保障哈萨克人民的生命与健康发挥了很重要的作用。

哈萨克民族医药来源于其生产和生活环境中有关的动物、植物和矿物质，对这些动植物和矿物质，哈萨克民间医生，千百年来经过反复试验，对其地域特性、季节性和生物特性等进行了细致研究，确定其药物功能，分门别类，配制出药物秘方，灵活用于各种疾病的治疗和防治，并使其代代传承下来。比如，野葱、野蒜防治腹泻；一支蒿治疗消化不良、腹胀；薄荷用于退热；虫草有壮阳功效等。

距今 500 年前，哈萨克著名的医学家乌太波依达克·特列乌哈布勒，用其毕生的心血和智慧，编著哈萨克经典医药学著作《医药志》(奇帕格尔勒克巴彦)，把哈萨克医药学作为一门系统学科细致研究并向人们作了推介。该书中分门别类记载和介绍了 1106 种哈萨克医药材的识别、采集、加工炮制、储藏等方法和其药用功能，把药物的性味归纳为大寒、大热六性，并将其归属于“六元”和“阴阳”理论体系，为哈萨克医药学理论的形成和哈萨克医药学的发展开辟了新的道路。而当今哈萨克民族医药理论和研究成果，同样遵循着哈萨克传统医药学规律，与其一脉相承。

哈萨克医常用药材主要分为植物药、动物药和矿物药。我国的哈萨克族，主要分布在新疆北部境内，新疆北部地大物博，有阿尔泰和天山山脉，有富饶的伊犁河和额尔齐斯河流域，有天池、喀纳斯等自然湖泊，美丽广阔的草原和原始森林，有数不清的地热、温泉资源。特定的地理气候等自然因素造就了丰富的自然资源，药用的动植物、矿物资源非常丰富。因此，为充分开发利用好这些丰富的药用资源，让大家了解哈萨克医药材的识别、采集、加工炮制和储藏方法及其药用功能，对于适应社会需求并促进哈萨克传统医药学的不断发展是不无裨益的。

在党和国家民族政策的光辉照耀下，少数民族文化迎来了前所未有的发展机遇，哈萨克传统医药与传统维吾尔医药、蒙古医药和藏医药等一道作为中华民族医药的一个重要分支，被重视和深入研究，得以不断完善和发展。当然我们编写的这部《哈萨克药志》一书的出版问世，也是得益于党的这一惠民政策，同时与同仁们的大力相助也是分不开的。我们在编写该书过程中，在对民间广泛使用的大量药材进行收集整理、分类和名称的确定等方面遇到了很多困难，另外，由于该书以汉哈双语对照的形式编写，存在一定的语言差异性，以及本人植物学科知识的不足等缘故，书中难免有误，敬请同仁批评指正。

目前，《哈萨克药志》一书的第二、第三分册也在整理和编写当中，不久即将与读者见面，在此书出版之际，我要向阿勒泰地区财政局、阿勒泰地区卫生局、阿勒泰地区哈萨克医医院哈医药研究室等单位 and 多年从事哈萨克传统医药研究的同行们，以及波拉提等同志表示衷心的感谢！

王 仁

阿勒泰地区哈萨克医医院

2008 年 11 月

الغى ءسوز

قازاق حالقى دۇنيە جۇزىندەگى مادەنيەتى، ءداستۇرلى شارۋاشىلىعى ەرتە دامىغان ۇلتتاردىڭ ءبىرى، ۇلان قايرى القاپتى اتا قونىس مەكەنى ەتكەن قازاقتار سان عاسىردان بەرگى ۇلى تابىعاتپەن ەتەنە جاننا - سىپ، تەل وسكەن تىرشىلىك امالياتى ارقىلى وزىنە ءتان دارا مادەنيەت، سالت - سانا جانە سان - سالالى شارۋاشىلىق ۇردىستەرىن قالپىتاستىرعان، ءارى وسى بارىستا شىپاگەرلىك بىلىمدەردى دە مو - لىنان جىناقتاپ، ونى حالق كادەسىنە جاراتىپ، ەركەشە كۇردەلى جاراتىلىستىق ورتا شارت - جالدا - بى، جاپالى تىرشىلىك داعدىسى جانە باسقا دا سەبەپتەردەن پايدا بولاتىن سان ءتۇرلى اۋرۇعا ەم جاساپ، اجالعا اراشاشى بولا بىلگەن. اسىرەسە جان - جانۋاردىڭ ءتىلىن بىلىپ، جاراتىلىستىڭ ءتىلىسىم سى - رىنا تەرەڭ بويلاپ، ەل ارالاپ ەم - دوم جاساپ «كىيەلى كىسى» اتانغان ەرتەدەگى باقىسى - بالشى، وتا - شى ەمكوستەر مەن كوزقاراقى ادامدار وسىمدىكتەر مەن جان - جانۋارلاردىڭ دارا ەركەشەلىگى مەن قاسىيەتتەرىنە دەن قويىپ، سان رەتكى تاجىرىيەدەن وتكىزۋ ارقىلى ولاردىڭ ەمدىك قاسىيەتتەرىن تۇراق - تاندىرىپ، ءتۇر - توپتارعا جىكتەپ، قۇپيا شىپاشارقتارعا ەنگىزىپ وتىرعان، ءارى ونى ۇرپاقتان - ۇر - پاقتا مىراس ەتىپ، سان عاسىرلار بويى ۇزبەي جالعاستىرىپ كەلگەن. بۇل بارىستا ولار دارىلىك شوپ - تەر مەن جابابى جان - جانۋارلاردىڭ جالپى قاسىيەتتى جۇيەلى زەرتتەپ، ولاردىڭ زونالىق، كليماتتىق، ماۋسىمدىق ەركەشەلىكتەرى مەن رايىنا جىڭشەكلىكپەن تالداۋ جاساپ، قانداي سىرقاتارعا ەم بولاتىن - دىيىن تۇراقتاندىرعان. سونداي - اق ونى كۇندەلىكتى تۇرمىستا پايدالانا بىلگەن. مىسالى، تاۋ سارىم - ساقىتىڭ ءىشتى تىۋعا، كىيەلى ەرمەنىڭ اس قورىتۋدى جاقسارتۋعا، ءىش كەبۇگە، جالبىزدىڭ سىتقىتى قايتارۋعا، قۇرت ءشوپتىڭ بۇيرەكتى قۇتاتىندىرۋعا پايدالانىلىنىن بىلمەيتىن قازاق جوق.

وسىدان 500 جىلدىڭ الدىندا قازاقتىڭ قارا ۇزگەن شىپاگەرى وتەيىپىداق تەلۋقابىل ۇلى بار عۇمىرىن، اقبل - پاراساتىن جۇمىساپ «شىپاگەرلىك بايان» اتتى ەڭبەك جازىپ، قازاق ەمىشلىگىن جۇيەلى عىلىم رەتىندە جۇرتقا تانىتتى. قازاق شىپاگەرلىگى مەن دارىگەرلىگى جۇيەلى تانىستىرىلعان وسى ەڭبەكتە 1106 ءدارى ماتەريالى ءتۇر - توپتارعا جىكتەلىپ، ولاردى پارىقتاپ تانۋ، جىناپ الۋ، مانەرلەۋ جانە ساقىتاۋدىڭ شارالارى تولىق تانىستىرىلىپ، «التى تۇعىر» جانە «وزەك - كەزەك» نازارىيا - سىنا جىناقتالىپ، ولاردىڭ ادام اعزالارىنداعى ەرتتى ەمدەۋدەگى شىپالىق رولى تولىق باياندىلىپ، قازاق ەمىشلىگىنىڭ ەرتەڭى ءۇشىن تىڭ جول اشقان ەدى. ال بۇگىنگى زەرتتەۋلەر مەن تابىستار ارىنە سونىڭ زاڭدى جالعاسى دەۋگە بولادى.

قازاق دارىگەرلىگىندە قولدانىلاتىن ءدارى ماتەريالدارى ۇلكەن جاعىنان وسىمدىك، حايۋانات جانە كەن ونىمدەرىنەن الىناتىن ءدارى ماتەريالدارى دەپ ۇشكە بولىنەدى. قازاق ۇلتى قونىستانىعان رايونداردىڭ اۋمىلى كەڭ، جالعىرپالىق ورتاسى تاماشا، زونالىق پارقى زور، تاۋ - تاستى كەلتەندىكتەن دارىلىك ما - تەريالداردىڭ قاينارى دا ەركەشە مول. سوندىقتان دا قازاق دارىگەرلىگىندە پايدالانىلاتىن وسى دارىلىك ماتەريالداردى پارىقتاۋ، جىناۋ، كەپتىرىپ ساقىتاۋ، مانەرلەۋ ادستەرىن تانىستىرىپ، ولاردىڭ ەمدىك قاسىيەتتى تولىق تۇسىندىرە الساق - بۇگىنگى مىناۋ داۋىر قاجەتتەنە ساي، تىڭ تەبىئەنە دامىپ، ۇز كەرمەتتىن ايگىلەي باستىعان قازاق دارىگەرلىگى ءۇشىن قوسىلعان ۇلەس، وسى سالانى زەرتتەۋگە قۇل - شىنعان كەلەشەك بۇنى ءۇشىن تابىلماس ماتەريال بولارى حق.

جۇنق جىلداردان بەرى پارتيامىزدىڭ شۇعىلالى ساياساتىنىڭ جەبەۋىندە، بلعى زامانىنان جالعاسىپ بۇگىنگە جەتكەن وسى حالق ونەرى ۇز جالعاسىن تاۋىپ، ەلىمىزدەگى موڭغۇل، تىبەت، ۇيغۇرشىپا - گەرلىگىمەن قاتار جۇڭگوشا شىپاگەرلىكتىڭ ءبىر بۇتالى رەتىندە ءمان بەرىلىپ، زەرتتەلىپ، كەمەلدەنە ءتۇستى. ارىنە ءبىزدىڭ بۇل كىتابىمىزدا پارتيانىڭ وسى ابزال ساياساتى مەن حالقتىڭ، كاسىپتەس - تەردىڭ قولداپ - قۇتاتۋىندا جارىق كورىپ وتىر. ءبىز بۇل كىتاپتى قۇراستىرۋ بارىسىندا حالق اراسىنداعى كەڭ كولەمدە قولدانىلعان قىرۋار ءدارى ماتەريالدارىن جىكتەۋ، تۇرگە ايرىۋ، اتاۋىن تۇراق - تاندىرۋ جاعىندا كوپ قىيىندىقتارعا دا جوللىقتىق، كىتاپ قوس تىلدە جازىلعاندىقتان، اسىرەسە بوتانىي - كاللىق بىلىمىمىزدىڭ تاپازدىغىنان، سونداي - اق تىلدىك پارىق سەبەبىنەن، كەي ءدارى ماتەريالدارىن تانىستىرۋدا ءداپ باسىپ جەتكىزە الماعان نەمەسە تۇسىنىكسىز بولعان، اعات كەتكەن جەرلەرى بولۋى مۇمكىن. سوندىقتان دا وقىرمانداردىڭ سىندارلى پىكىرىن قابىل الامىن. قازىر «قازاق دارىگەرلىك شەجىرەسى» اتتى بۇل ەڭبەكتىڭ 2 - ، 3 - بولىمدەرى دە رەتتەلۋ ۇستىندە، مۇنىڭ دا جۇنق ارادا جا - رىق كورەتىندىگىن ەركەشە ەسكەرتەمىز. ارىنە، ءبىر ەڭبەكتىڭ تابىستى ناتىجەمەن اياقتاۋى دا كوپتىڭ كومەگىمەن بولادى، وسى ورايدا مەن التاي ايماقتىق قازىنا مەكەمەسى، التاي ايماقتىق دەنساۋلىق ساق - تاۋ مەكەسى، التاي ايماقتىق قازاق ەمىشلىك شىپاحاناسى سىياقتى ورىندار مەن ۇزاق ۋاقىت قازاق ەمىشلىگىمەن شۇعىلدانىپ، وسى سالادا ايانباي ەڭبەك ەتىپ، ەل ءۇشىن ەسەلى ۇلەس قوسقان كاسىپ - تەستەردىڭ، نىقلاستى كومەگىن اياماعان بولات سىياقتى ازاماتتارىمىزدىڭ كومەگىنە ۇلكەن راحىمەتمە - دى ايتامىن.

ۋاڭ رىن

التاي ايماقتىق قازاق ەمىشلىك شىپاحاناسى

2008 - جىل قاراشا

目 录

一至三画

一枝蒿	26
丁香	72
千里光	08
土木香	42
大黄	48
大叶补血草	98
马齿苋	170
马勃	172
马钱子	70

四画

五灵脂	68
毛蕊花	142
水杨梅	188
牛皮消	44
牛至	62
牛蒡	202
瓦松	102
车前	164

五画

仙鹤草	204
冬虫夏草	20
甘草	92
白头翁	50
白光英	162
白屈菜	28
白鲜	86
艾叶	136
龙葵	112

六画

列当	192
地榆	60
红蚂蚁	94
红景天	06
西伯利亚铁线莲	156
羊肚菌	210
羊蹄	194
肉苁蓉	124
防风	180

27	كیهلی ەرمەن
73	قالامپىر
09	گۈلجاينار
43	قاراندىز
49	راۋاعاش
99	ۈلكەن چاپىراقتى كەرمەك
171	سۇلۇشاش
173	بورپىلداق ساغىراۋقۇلاق
71	كۇشالا

69	قۇرالاي قۇمالاى
143	سىرەن
189	سۇ بۇلدىرگەن
45	ئېز تۇمسىق
63	ماتىرۇشكە
203	وشاعان
103	قاسقىرچەم
165	جولجەلكەن

205	تۆيمەشكە كارىقىز
21	قۇرت ئشوپ
93	قىزىلميا
51	جەلايدار
163	تاۋ ئىتجۇرمى
29	اقنار
87	باپ
137	ەرمەن
113	ئىتجۇرمى

193	ئشوپ سۇغىلا
61	جەر بويلاۋ
95	قىزىل قۇمىرسقا
07	قىزىلمارال
157	سىبەريا ئچىپ بىلگەنى
211	جالبىرشاق ساغىراۋقۇلاق
195	قىمىزدىق (قىرتىس چاپىراقتى قىمىزدىق)
125	ەتتى سۇغىلا
181	ئىرسالار

مازمۇنى

七画

阿尔泰山楂	82
阿尔泰马先蒿	158
阿尔泰老鹳草	76
阿尔泰党参	04
阿尔泰葱	80
阿尔泰柴胡	78
阿尔泰橐吾	84
阿尔泰锦鸡儿	154
阿里红	22
阿魏	32
别克参	18
沙生蜡菊	126
没食子	74
灵芝	52
花葱	198
花楸	12
苍耳	90
赤芍	16

八画

岩白菜	66
泽泻	186
苦马豆	200
金莲花	34
金樱子	146

九画

骆驼蓬	56
兔唇花	176
莢蒾	118
贯叶连翘	02
枸杞子	166
柽柳	138
神香草	38

十画

葇荬子	54
夏枯草	196
拳参	36
桦菌芝	100
益母草	104
秦艽	110
绣线菊	184

التاي دولاناسى	83
التاي ادر قازقاناتى	159
التاي قازتاملعى	77
التاي جاۋ جۇمىرى	05
التاي تاۋ سارمىسالى	81
التاي بۇپلەۋىرى	79
التاي قوقانگۈلى	85
التاي سارى قاراعانى	155
قۇ	23
ساسىر	33
بەك	19
قۇمدىق ساباۋباس	127
موجى	75
مەرگيا	53
قوندىز ءشوپ	199
شەتەن	13
كارىقىز	91
قىزىل شۇغىنىق	17

كەرشۇلان	67
جۇرەك چاپىراق	187
ءايباتىميا	201
كۈنكەلدى	35
ءىتمۇرىن	147

ادراسپان	57
قويان ەرىنگۈل	177
شاڭكەش	119
شىرمالەش شاي ءشوپ	03
الاقات	167
جىڭغىل	139
شەتپە ءشوپ	39

مەڭدۋانا ۇرىعى	55
قاراباس ءشوپ	197
جەر قوناق	37
قاينىڭ قۇي	101
گۈلبۇيىن	105
شەرمەنگۈل	111
توبىلىعى	185

高茶藨	144	145	قىزىلىقات
宽叶香蒲	174	175	ۋىلىدىرىك

十一画

啤酒花	120	121	قۇلماق
接骨木	24	25	ايۋ بادام
曼陀罗	160	161	ساسىق مەڭدۋانا
菊苣	106	107	شاشراتقى
蛇莓	116	117	سىمىر بۆلىدىرگەن
野百合	14	15	جابايى سارانا
野罂粟	206	207	جابايى كوكنار
野芝麻	190	191	جابايى كۈنجىت
银莲花	152	153	ۋىپاگۇل
鹿茸	122	123	بۇغىنىڭ جاس ۋەيىزى
鹿草	58	59	بۇغى ۋەشوپ
麻黄	114	115	قىلشا

十二画以上

款冬花	64	65	ۋەگەي ۋەشوپ
新疆紫草	134	135	شىنجياڭ تورعاي ۋەشوبى
新疆圆柏	208	209	شىنجياڭ ارشاسى
新疆旋覆花	130	131	شىنجياڭ بىرىتان اندىزى
新疆远志	132	133	شىنجياڭ زەين ۋەشوبى
新塔花	178	179	تاۋ جالبىز
锁阳	128	129	جەرقازىق
黑果小檗	96	97	كوكبويىاۋ
黑果越橘	40	41	قىزىمىق
瑞香	30	31	ۋەسويىقى
蒲公英	46	47	باقىباق
缬草	148	149	ۋەتۈيىن ۋەشوپ
耧斗菜	168	169	قارا قوعىر
黎芦	10	11	تامىر ۋەدارى
薄荷	88	89	جالبىز
薤白	182	183	قويچۇا
蓝刺头	108	109	قوڭىراۋباس
糙苏	150	151	ارەم (قوزى قۇلاق)
糙皮侧耳	212	213	تەرەك ساڭىراۋقۇلاعى
覆盆子	140	141	تاڭغەۋراي

贯叶连翘

【植物来源】本品为藤黄科贯叶连翘（*Hypericum perforatum* L.）的干燥地上部分。

【形态特征】多年生草本，高30~100cm，茎直立，植株光滑，茎上部分枝较多，茎枝两侧各有一条纵棱，叶椭圆形，披针形或卵状披针形，对生，无柄，叶长1~3cm，宽3~12mm，有透明的腺点。花黄色，花瓣5个，排成聚伞花序，萼片5，雄蕊多数，蒴果长网状卵形，种子多数，圆柱形黑褐色，长1mm。花期6~8月，果期9月。

【生境分布】我区普遍分布，多生于海拔1000m以上山区、河谷、草地、山坡和灌木丛中。

【药用部位】全草。

【采集加工】夏秋采集，洗净切碎，晒干。

【主要成分】含金丝桃素（Hypericin）、芸香甙、槲皮甙、芦丁、挥发油、鞣质、维生素、胡萝卜素等。

【性味功能】辛，凉。清热解毒，消肿散瘀，收敛止血，利胆。

【主治】急、慢性黄疸性肝炎，乙型肝炎，流感，上呼吸道感染，胃炎，胃溃疡，咯血，吐血，外伤出血，月经过多，小腹痛，无名肿毒。

【常用量】10~15g。

【临床应用】1. 治疗急、慢性黄疸性肝炎，乙型肝炎。

附方：金丝桃15g、拳参10g、一枝蒿10g、板蓝根10g、茵陈10g、生甘草10g。水煎服，每日两次。

2. 流感，上呼吸道感染。

附方：①金丝桃15g、拳参10g、一枝蒿10g、板蓝根10g、防风10g、柴胡6g、生甘草3g。水煎服，每日两次。

②金丝桃10g、金莲花10g、一枝蒿10g、神香草10g、岩白菜10g、甘草6g。水煎服，每日两次。

3. 胃炎，胃溃疡。

附方：金丝桃15g、黄芪15g、阿里红10g、拳参10g、一枝蒿10g、炙甘草10g。水煎服，每日两次。

4. 咯血，吐血，外伤出血。

金丝桃15g、红景天10g。水煎服，每日两次。

5. 月经过多，小腹痛。

附方：金丝桃10g、香附10g、乌药10g、小茴香10g。水煎服，每日两次。

6. 无名肿毒。

附方：金丝桃15g、蒲公英15g、千里光15g、大黄6g、马勃15g、紫花地丁10g、一枝黄花10g。水煎服，每日两次。

备注：个别人可发生日光过敏现象，如果发生光敏现象，立即停药，暂不接触日光，可恢复。

شرمالعش شاي ءشوپ

【كەلۋ تەگى】 شايقۇرايلار تۇقىمداسى شىرمالعش شاي ءشوپتىڭ (*Hypericum perforatum L.*) كەپكەن جەر ءۈستى ءبولىمى ەمگە سىتەتلەدى.

【تۇلعالىق ەرەكشەلىگى】 كوپ جىلدىق ءشوپ تەكتەس وسىمدىك، بىيىكتىگى 30 ~ 100 cm، سابىلى تىك، جىلتىر، جوعارى جىلى بۇتاقى، ساباق بۇتاعىنىڭ ەكى جانى تىك قىرلى. جاپىراقتارى سوپاق-تاۋ، قانداۋىر ءتارىزدى نەمەسە جۇمرىقا پىشىندەس، قاراما - قارسى وسەدى، ساعاقسىز، ۇزىندىعى 3 ~ 1 cm، ەنى 3 ~ 12 mm، ءمولدىر تۇيىرشىكتەرى بولادى. سارى ءتۈستى گۈلىندە 5 گۈل جاپىراقشاسى ءتىزىلىپ شاشاقباس گۈل شوعرىن قۇرايدى. 5 گۈل توستاعانشاسى جانە كوپتەگەن اتالىقتارى بولادى. قاۋاشاق جەمسىستەرى جۇمرىقا پىشىندى، قارا قوڭىر ءتۈستى كوپ تۇقىمدى، تۇقىم ۇزىندىعى 1 mm. گۈل اشۋ مەزگىلى ماۋسىمىنان تامىزعا دەيىن، جەمسىس بەرۋ مەزگىلى قىركۇيەك ايى.

【وسەتىن ورىندارى】 رايونىمىزدا كوپتەپ تارالعان، تەڭىز دەڭگەيىنەن 1000 m بىيىك تاۋلى رايونىدا، وزەن - سايلىرىدا، ءشوپتى جەرلەردە، تاۋ بەتكەيىندە جانە بۇتالى ورىندارىدا وسەدى.

【دارىلىك ءبولىمى】 بارلىق ءشوبى ءدارى.

【مانەرلەۋ】 جاز، كۈز مەزگىلىندە جىناپ، تازالاپ تۇراپ كەپتەرەدى.

【نەگىزگى قۇرامى】 قۇرامىندا حايبەرتۇيىن (*hypericin*)، رۇتىن، كۋەرسىتېن (*quercitrin*)، سىتېرىن (ۋىتامىن P)، ۇشپا ماي، تاننېن (*tannin*)، ۋىتامىن، كاروتېن قاتارلىلار بار.

【قاسىيەتى】 اشتى، سۇيق رايلى. سىتىقتى باسىپ ۇنتتى قايتارادى، سىكتى باسىپ ۇيىعان قاندى تاراتادى، قان توقتاتادى، ءوتتىڭ قۇاتىن ارتتىرادى.

【باستى ەم بولاتىن اۋرۇلار】 جەدەل سوزىلمالى سارعايۋ تىپتەگى باۋىر قابىنۋ، B تىپتى باۋىر قابىنۋ، تارالمالى تۇماۋ، جوعارى تىننىس جولى قابىنۋ، اسقازان قابىنۋ، اسقازان جاراسى، قان تۈكىرۋ، قان قۇسۇ، جارالانۋدان قان كەتۋ، ەتەككىردىڭ كوبەيۋى، تومەن قۇرساقتىڭ اۋىرۋى، بەيمالىم سىك-تەر.

【قولدانىلۋ مولشەرى】 10 ~ 15 g

【قولدانبالى شىپاشاقتار】

1. جەدەل، سوزىلمالى سارعايۋ تىپتەگى باۋىر قابىنۋ، B تىپتى باۋىر قابىنۋعا. شىپاشاق: شىرمالعش شاي ءشوپ 15 g، جەر قوناق 10 g، كىيەلى ەرمەن 10 g، قاسىبويۋ تامىرى 10 g، جۇسان 10 g، قىزىلميا تامىرى 10 g. كۈنىنە ەكى ۋاق، سۇعا قايناتىپ شەدى.

2. تارالمالى تۇماۋ، جوعارى تىننىس جولىنىڭ قابىنۋىنا. شىپاشاق I : شىرمالعش شاي ءشوپ 15 g، كىيەلى ەرمەن 10 g، قاسىبويۋ تامىرى 10 g، ەبىر سالار 10 g، بۇپلەۋىر 6 g، قىزىلميا تامىرى 3 g. كۈنىنە ەكى ۋاق، سۇعا قايناتىپ شەدى.

شىپاشاق II : شىرمالعش شاي ءشوپ 10 g، كۈنكەلدى 10 g، كىيەلى ەرمەن 10 g، شەتپە ءشوپ 10 g، كەرشۇلان 10 g، قىزىلميا تامىرى 6 g. كۈنىنە ەكى ۋاق، سۇعا قايناتىپ شەدى.

3. اسقازان قابىنۋعا، اسقازان جاراسىنا. شىپاشاق: شىرمالعش شاي ءشوپ 15 g، سارميا 15 g، قاراعاي قۇي 10 g، جەرقوناق 10 g، كىيەلى ەرمەن 10 g، وڭدەلگەن قىزىلميا تامىرى 10 g. كۈنىنە ەكى ۋاق، سۇعا قايناتىپ شەدى.

4. قان تۈكىرۋ، قان قۇسۇ، جارالانۋدان قان كەتۋ. شىپاشاق: شىرمالعش شاي ءشوپ 15 g، قىزىلمارال 10 g. كۈنىنە ەكى ۋاق، سۇعا قاينا-تىپ شەدى.

5. ەتەككىردىڭ كوبەيۋى، ءش اۋىرعانعا. شىپاشاق: شىرمالعش شاي ءشوپ 10 g، ولەڭقىاق 10 g، چىلىبۇشا اعاشى (ۋۇياۋ) 10 g، ارپا بەدىيان 10 g. كۈنىنە ەكى ۋاق، سۇعا قايناتىپ شەدى.

6. بەلگىسىز سىكتەرگە.

شىپاشاق: شىرمالعش شاي ءشوپ 15 g، باقباق 15 g، گۈلجايىنار 15 g، راۋاعاش 6 g، بورپىلداق ساڭىرۇقۇلاق 15 g، ەيىستى قوعاجاي 10 g، مۇجىيىن 10 g. كۈنىنە ەكى ۋاق، سۇعا قايناتىپ شەدى.

【ەسكەرتۋ】 كەيىر ادام كۈن نۇرىنا اسىرە سەزىمتال بولادى، مۇنداي جاعدايدا، ءدارىنى دەرەۋ توقتاتىپ، ۋاقىتتىق كۈن نۇرىنان تاسالانا تۇرسا، قايتادان قالپىنا كەلەدى.

阿尔泰党参

【植物来源】本品为桔梗科党参〔*Codonopsis clematidea* (schrenk) Clarke.〕的干燥根。

【形态特征】多年生草本，高 50 ~ 100 cm，全株有强烈的特异气味，根为肉质圆柱状纺锤形，白色，微显黄色，顶端密集环纹。茎直立，多分枝，较细，淡绿色。叶在茎部对生，上部互生，上部叶较小，广披针形卵形叶，具短柄，叶两面均有白色柔毛。花单生茎顶端，花冠钟状，花萼 5 裂，蓝白色，雄蕊 5 枚，雌蕊 1 枚，花柱短，萼宿存。蒴果成熟 3 裂，种子细小，较多。花期 7 ~ 8 月，果期 8 月。

【生境分布】阿尔泰山海拔 1000 ~ 2000 m 阴坡草丛、灌木林中、云杉林缘、山地河谷潮湿处均有分布。

【药用部位】根。

【采集加工】春秋或深秋挖取，洗净，阴干备用。

【主要成分】含皂甙、糖类、生物碱（党参碱）。

【性味功能】甘、平。补脾胃，益气血，生津止渴。

【主治】贫血，脾胃虚弱，胃下垂，高原反应，化疗反应，恶心呕吐，低血压眩晕，肾炎引起白蛋白尿等症。

【常用量】10 ~ 15 g。

【临床应用】1. 贫血。

附方：阿尔泰党参 15 g、黄芪 15 g、当归 10 g。水煎服，每日两次。

该处方可和羊肉（羊肉为绵羊肉）同煮食，喝汤、吃肉。

2. 脾胃虚弱。

附方：阿尔泰党参 10 g、升麻 3 g、灵芝 10 g、树舌 10 g、黄芪 10 g、覆盆子 20 g、鹿蹄草 10 g、红景天 10 g。水煎服，每日两次。

3. 胃下垂。

附方：阿尔泰党参 10 g、阿里红 12 g、升麻 10 g、黑果越橘叶 10 g、别克参 20 g。水煎服，每日两次。

4. 高原反应，化疗反应，恶心呕吐。

附方：①阿尔泰党参 12 g、红景天 12 g。水煎服，每日两次。

②阿尔泰党参 12 g、红景天 10 g、鹿草 10 g、大芸 12 g、灵芝 6 g、甘草 6 g。水煎服，每日两次。

5. 低血压眩晕。

附方：阿尔泰党参 12 g、黄芪 12 g、五味子 10 g、黄精 10 g。水煎服，每日两次。

6. 肾炎引起白蛋白尿。

附方：①阿尔泰党参 12 g、黄芪 12 g、玉米须 10 g、黑果越橘叶 10 g、木贼 10 g。水煎服，每日两次。

②阿尔泰党参 12 g、沙生蜡菊 12 g、木贼 10 g、鹿草 10 g、黑果越橘叶 12 g、菊苣 12 g。水煎服、每日两次。

